Silvia MAZNIC

ASPECTE ALE DINAMICII VERBELOR EVENTIVE OCAZIONALE

Verbele schimbării de stare constituie o categorie semantico-gramaticală veche. Având rădăcini în limba latină (*iuvenesco, -escĕre, -ui* „a întineri”; *nigresco, -escĕre, -ui* „a se înnegri”; *veterasco, -ĕre* „a îmbătrâni”; *rubesco, -ere, -ui* „a se înroşi”; *invesperascit, -ĕre* (impers.) „se înserează”; *mucesco, -ĕre* „a deveni muced” etc.),[1] fenomenul respectiv se întâlneşte şi în textele din etapele timpurii ale limbii române. Exemplu: „Acela (ţiganul) striga de multe ori înaintea lui (a lui ŞtefanVodă Tomşa – n.n. *S.M.*), arătându pre boieri: «*S-au îngrăşatu,* doamne, berbecii, buni sintu de giunghiat»” (M. Costin, **LŢM**, 30). În letopiseţele cronicarilor Gr. Ureche, M. Costin şi I. Neculce eventivele au următoarea frecvenţă:

Eventivele sunt frecvente, verbul fiind utilizat mai des decât locuţiunea eventivă [LE]. Aşadar, lectura a câte 50 de pagini dintre fiecare din cele trei letopiseţe ne permite să constatăm următoarea situaţie: Gr. Ureche: verbul – 18, LE – 4, dintre acestea verbul *a se lăţi* se repetă de 3 ori; M. Costin: verbul – 25, LE – 10, *a se urî* se repetă de 3 ori, *a se întări* – de 2 ori; *a se împuţina* – de 2 ori; I. Neculce: verbul – 28, LE – 6, repetându-se verbele: *a se haini* – de 3 ori, *a se îmbolnăvi* – de 3 ori, *a flămânzi* – de 3 ori, *a se lăţi* – de 2 ori, *a se mazili* – de 2 ori, *a se mânia* – de 2 ori.

Formându-se prin cele mai productive mijloace, eventivele au cunoscut, pe parcursul dezvoltării limbii române, o creştere a frecvenţei uzuale. Astfel, unele au apărut prin conversie *(a se adânci, a se zăluzi)*, altele – prin adăugarea prefixului *în-,* unul dintre cele mai prolifice la o anumită etapă de evoluţie a limbii *(a se înroşi, a se înălbi, a se înrudi)*, iar cele mai noi preferă deja sufixarea, în deosebi sufixul *-iza (a se maturiza, a se americaniza).* Atunci când un model de creare a eventivelor devine mai puţin productiv, extinderea acestor verbe continuă printr-un alt mijloc, mai fecund.

Sursa	Numărul de pagini	Verbul eventiv	LE
LŢM, Gr. Ureche, Chişinău, 1988	58-108	18	4
LŢM, M. Costin, Chişinău, 1989	8-60	25	10
LŢM, I. Neculce, Chişinău, 1974	59-109	28	6

Tabelul nr. 1. Concurenţa verb eventiv / locuţiune eventivă în unele texte din limba română veche

BDD-A20883 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:56:57 UTC)

În formă de tabel, constatările noastre se prezintă astfel:

Opera	Cifra globală	Conversie	Prefixare				Sufixare		
DLRLC, 4 vol., Bucureşti, 1956-1957; **DEX,** Bucureşti, 1996	394 de verbe eventive	270 de verbe	Prefixe Total: 110				Sufixe Total: 113		
			A-	*Con-*	*De-/s-/z-*	*În-/îm-*	*-iza*	*-fica*	*-fia*
			6	2	12	90	100	10	3

Tabelul nr. 2. Mijloacele de formare a verbelor eventive

Conform datelor tabelului, se observă că din cele 394 de verbe eventive, selectate din **DEX** şi **DLRLC**, cele mai multe s-au creat prin conversie, cel mai frecvent prefix în componenţa lor este *în-*, iar cel mai utilizat sufix – *-iza.*

Care este însă în prezent situaţia verbelor în discuţie? Cum funcţionează sincronic fenomenul respectiv? S-a menţionat, în repetate rânduri[2,3], că verbele schimbării de stare sunt generate de o structură ce are formula V(a deveni, a se face) + N: *a se face limpede > a se limpezi.* Eventivele create astfel păstrează doar radicalul numelui din formula sus-menţionată, iar verbul *a deveni* dispare, sensul lui conţinându-se, în mod latent, în semnificaţia noii formaţii: *a deveni monoton > a se monotoniza.* Echivalentele sintactice ce apar la descompunerea verbelor eventive în elementele lor constitutive au, de obicei, un mod tipic de alcătuire:

1. V (a deveni) + Adj.: *a deveni statornic > a se statornici* (despre populaţii, aşezări omeneşti) (**DEX**, 1016).

2. V (a se face) + N: *a se face pustnic > a se pustnici* (**DEX**, 875).

3. Pron. (D) + V (a se face) + N: *a i se face sete > a înseta* (**DLRLC**, 655).

4. V (a se preface) + prep. + N: *a se (pre)face (în) aur (în basme) > a se auri:* „Îndată *se auri* lâna mielului” (P. Ispirescu, **DLRLC**, 167).

În componenţa binomului V+N pot fi însă şi alte cuvinte, care, de asemenea, dispar la schimbarea locuţiunii în verb. De exemplu, adverbul *ca* la descompunerea lui *a se îmbujora* în *a se face ca bujorul* (**DLRLC**; 568). Astfel, *a se îmbujora* nu este înţeles în mod direct „a se face, adică a se transforma în bujor”. Vorbitorul recurge la o asociaţie cu obiectul, a cărui denumire este inclusă în radicalul verbului, şi atribuie, mintal, subiectului una sau mai multe trăsături distinctive ale acestui obiect. Iată un exemplu în care la temelia unui eventiv ocazional se află o comparaţie. Prin analogie cu *a se îmbujora, a se încolăci, a se încovriga ş.a.* s-a creat *a se întitiriza:* „Ce mai, *ne întitirizarăm!*” (E.

BDD-A20883 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:56:57 UTC)

Barbu, **Groapa**, Bucureşti, Editura Eminescu, 1975, p. 214). Subiectul în enunţul dat nu se transformă în titirez, ci doar capătă, în iureşul dansului, repeziciunea acestuia (a titirezului), împrumută doar unele caracteristici, asemănându-se, graţie lor, pe un scurt timp, cu obiectul respectiv. Echivalentul funcţional al verbului subliniat ar fi: „devenirăm ca titirezii".

Structura verbelor eventive create prin asociere este: V(a se face)+Adv.(ca)+N.

O îndepărtare de cele două elemente V+N ale locuţiunii eventive şi introducerea a tot mai multe vocabule în componenţa ei se atestă în încercările de a descompune în echivalente funcţionale (va deveni + N) ocazionalismele eventive. Să analizăm următorul exemplu: „Vedem că în ţările postmoderniste se înregistrează deja căsătorii între bărbaţi şi bărbaţi, ceea ce, în concepţia lumii ortodoxe, este ceva cumplit, iar în faţa lui Dumnezeu – scârnăvie… Deci, contravalorile înlocuiesc valorile adevărate, lumea *se sodomizează"* (V. Ciobanu, preot, *Flux*, 7.01.2000, p. 4). Nu putem înţelege *a se sodomiza* în felul *V(a deveni) + N (sodom).* Formula V+N nu reflectă în întregime sensul lui *a se sodomiza*. Binomul V+N în acest enunţ necesită completări. Autorul are în vedere că societatea *devine influenţată de păcatul sodomului*.* Structura locuţiunii în care putem disocia această formaţie eventivă este V+V(part.) + Prep. + N(Acc.) + N(Gen.).

Un alt verb eventiv ocazional, atestat în presa de la noi, ţine locul unui enunţ de 32 de cuvinte: „Transnistrenii *se căzăcesc"* (*Tineretul Moldovei*, nr. 7, 21.02.2002, p. 3). *A se căzăci* în fragmentul dat nu are sensul „a deveni cazaci". Explicaţia oferită de context e un întreg pasaj: „Peste 400 de tineri din stânga Nistrului au fost înrolaţi în forţele armate ruse pe parcursul campaniei de mobilizare a recruţilor înregistraţi la comisariate militare de pe teritoriul Federaţiei Ruse." Ordonată conform structurii unei locuţiuni eventive V+N, semnificaţia postlocuţionalului eventiv *a se căzăci* ar suna astfel: „a deveni înrolat alături de cazaci în forţele armate ruse" sau „a se înrola în forţele armate ruse constituite din cazaci." Dacă reprezentăm acest sens printr-o formulă, obţinem următoarele: V+V(part.)+Loc. prep. +N(Acc.)+Prep.(în)+N+Adj. Structurii V+N, care generează eventive, i s-au adăugat încă 6-7 elemente noi.

Deşi modalitatea de creare a formei pe care o au eventivele ocazionale a rămas aceeaşi (radical + sufix), s-a lărgit volumul de informaţie suplinit, astfel un enunţ întreg este exprimat printr-un singur cuvânt. Tendinţa spre economie este realizată prin abstractizarea sensului. Pentru decodarea semnificaţiei eventivului ocazional, trebuie să apelăm la referirea indirectă, prin intermediul unei contiguităţi originale.

Pentru a reda ideea de *a îngheţa,* de exemplu, s-a recurs

---

* Adică „lumea se distruge, se nimiceşte." Conform **DEX**-ului (ediţia 1996), *sodom* înseamnă „prăpăd, nenorocire, pustiire".

BDD-A20883 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:56:57 UTC)

Cartea „Rânduiala cum se cuvine a cânta cei doisprezece psalmi deosebi”. Mănăstirea Neamţ, 1808

la verbalizarea unei denumiri de localitate, utilizată în locul condiţiilor climaterice specifice ei, ele determinând starea în care trece subiectul: „E atât de frig că… ţi *se siberizează* mâinile”[4]. Noua formaţie poate sugera, prin asociaţie, ideea unui eventual superlativ. O descompunere a acestui ocazionalism în V+N nu este posibilă, putem încerca a face doar o explicaţie a lui: „mâinile devin îngheţate ca-n Siberia”. Structura: V+V(part.) +Adv.(ca)+Prep.(în)+N(Acc.).

Uneori în locul unui cuvânt adecvat contextului se foloseşte altul, inadecvat, dar legat de primul printr-un sem comun. Astfel, pentru verbul *a îmbătrâni* s-a utilizat, în următorul exemplu, eventivul ocazional *a se anticări,* format de la *anticar* „persoană care se ocupă cu achiziţionarea sau cu vânzarea cărţilor vechi” (**DEX**, 1996): „Zi-i, Dumitre, că *m-anticăresc*” (=îmbătrânesc – *n.n.*) (E. Barbu, **Groapa**, Bucureşti, Editura Eminescu, 1975, p. 182). Conform normelor semantice ale limbii, semul „vechi”, comun acestor două verbe, se poate referi, în cazul cuvântului „anticar”, doar la cărţi, nu şi la persoane. Disocierea ar putea fi: devin ceea ce sugerează adjectivul „anticar”, datorită semului „vechi”, pe care-l are comun cu adjectivul „bătrân”, adică „devin bătrân”.

Deşi s-a creat pentru un anumit efect stilistic, ocazionalismul respectiv este interesant şi sub aspectul formării cuvintelor, el substituind un fragment întreg. Aşadar, pornindu-se de la binomul V(a deveni)+N, s-a ajuns la o structură mai complexă, care nu mai este o locuţiune, ci o frază compusă din trei propoziţii: una principală, o completivă şi o atributivă.

„Braghiş *se şcolarizează”* (*Accente*, nr. 9, 30.08.01, p. 8). Macrocontextul: „Nou-vechiul politician” D. Braghiş şi-a tipărit caiete

BDD-A20883 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:56:57 UTC)

pentru noul an de studii. «E timpul schimbărilor spre bine», crede dânsul, pozând ca un prim-secretar de komsomol, alături de un viitor octombrel al Moldovei" (*Accente*, nr. 9, 30.08.01, p. 8). Pentru verbul *a şcolariza* **DEX**-ul oferă următoarea explicaţie: „a încadra, a atrage în activitatea de şcolar, a înscrie la o şcoală" (**DEX**, 1996, p. 1053). În cazul dat, unui verb cunoscut, existent deja în limba română, i se atribuie un sens nou, impropriu, care, confruntat cu cel adecvat, capătă o nuanţă ironică: „a-şi propaga numele şi imaginea în mediul tinerilor prin publicarea propriei poze pe caietele şcolarilor". Astfel, *a deveni şcolar* şi-a extins sensul până la „a căuta să devină cunoscut printre şcolari".

Analiza ocazionalismelor eventive ne dezvăluie unele tendinţe de dezvoltare în continuare a acestei categorii semantico-gramaticale. Modificările ce apar se referă la perceperea conţinutului, la a cărui revelare un rol important îi revine contextului şi capacităţii de abstractizare a vorbitorului.

Deci eventivele ocazionale pot fi explicate, dar nu şi descompuse în locuţiuni. Faptul că verbele analizate mai sus nu se desfac în seme V+N ne conduce spre ideea că ele nu au luat naştere de la locuţiuni V(a deveni)+N. Chiar dacă eventivele sunt nişte postlocuţionale[5], se conturează o tendinţă de creare a verbelor noi după procedeul celor formate de la locuţiuni. Este păstrat şi imitat doar modelul de generare a eventivelor, locuţiunile lor însă nu există şi nici nu pot fi intuite după formula V+N. Verbele schimbării de stare sunt utilizate mai frecvent, datorită avantajului scurtimii, de către scriitori şi publicişti, ele extinzându-se, în comparaţie cu echivalentele lor funcţionale, care se folosesc mai rar, doar în scopuri stilistice.

NOTE

[1] Nicolae V., *Observaţii asupra sufixului latin -sco* // Studii clasice, VII, Bucureşti, 1965, p. 137141.

[2] Чобану А. И., Синтаксис полусвязочных глаголов в молдавском языке, Часть I-я, Кишинев, Штиинца, 1976, 234 с.

[3] Evseev I., *Semantica verbului: categoriile de acţiune, devenire şi stare*, Timişoara, Facla, 1974, 182 p.

[4] Inga Druţă, *Neologismul în structura stilistică a limbii române actuale* // Rezumatul tezei de doctorat, Iaşi, 1998, p. 8.

[5] Sainenco A., *Rolul locuţiunilor în formarea noilor unităţi lexicale* (teză de doctor în filologie), Bălţi, 2001, 139 p.

ABREVIERI

[LE] – locuţiune eventivă.

[LŢM] – *Letopiseţul Ţării Moldovei*.

BDD-A20883 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:56:57 UTC)